

O‘ZBEKISTONDA SUG‘URTA BOZORI

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlari

Mahliyo Mambetqulova Alisher qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Soliqlar va budget hisobi” fakulteti talabasi

Toshkent, O‘zbekiston.

Email: mahliyom364@gmail.com**Ilmiy rahbar.****Obiddin Toshmurzaevich Yuldashev,**

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Sug‘urta ishi” kafedrası professori

Toshkent, O‘zbekiston. email: obiddin@inbox.ruОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ЗЕЛЕННОГО
СТРАХОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ

08.00.00 – Экономические науки

Махлиё Мамбеткулова Алишер кизи

студентка факультета

Налогообложения и бюджетного учета

Ташкентского государственного экономического

университета

Ташкент, Узбекистан.

email: mahliyom364@gmail.com**научный руководитель.****Обиддин Тошмурзаевич Юлдашев,**

профессор кафедры “Страховое дело”

Ташкентского государственного

экономического университета

Ташкент, Узбекистан. email: obiddin@inbox.ruSPECIFIC FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE GREEN
INSURANCE SYSTEM IN UZBEKISTAN

08.00.00 – Economic Sciences

Makhliyo Mambetkulova Alisher kizi

student of the faculty of Taxation and

Budget accounting, Tashkent State University of Economics

Tashkent, Uzbekistan. email: mahliyom364@gmail.com

scientific supervisor.

Obiddin Toshmurzaevich Yuldashev,

professor of the Insurance department, DSc

Tashkent State University of Economics

Tashkent, Uzbekistan. email: obiddin@inbox.ru

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonda sug'urta bozorining hozirgi holati, mavjud muammolari va rivojlanish istiqbollari tahlil qilingan. Maqolada rasmiy statistik ma'lumotlar hamda xalqaro tajribalar asosida tahliliy yondashuv qo'llanilgan. Sug'urta xizmatlari tarkibi, aholining ishtiroki va bozorning o'sish sur'atlari o'rganilib, sohani yanada rivojlantirish uchun amaliy takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari sug'urta sektorini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy va amaliy yondashuvlar bilan boyitilgan.

АБСТРАКТНЫЙ. В статье анализируется современное состояние, существующие проблемы и перспективы развития страхового рынка Узбекистана. В статье использован аналитический подход, основанный на официальных статистических данных и международном опыте. Изучены структура страховых услуг, участие населения, темпы роста рынка, разработаны практические предложения по дальнейшему развитию отрасли. Результаты исследований обогащены научными и практическими подходами, направленными на совершенствование страховой отрасли.

ABSTRACT. This article analyzes the current state, existing problems and development prospects of the insurance market in Uzbekistan. The article uses an analytical approach based on official statistical data and international experience. The structure of insurance services, population participation and market growth rates are studied, and practical proposals are developed for further development of the industry. The research results are enriched with scientific and practical approaches aimed at improving the insurance sector.

KALIT SO'ZLAR (КЛЮЧЕБЫЕ СЛОВА / KEYWORDS) sug'urta bozori, moliyaviy xizmatlar, iqtisodiy xavfsizlik, raqamli sug'urta, ixtiyoriy sug'urta, moliyaviy savodxonlik, xalqaro tajriba.

KIRISH (ВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION) Bozor iqtisodiyoti sharoitida sug'urta tizimi mamlakatning moliyaviy infratuzilmasining ajralmas elementi hisoblanadi. U nafaqat fuqarolarning va yuridik shaxslarning mol-mulki va sog'ligini turli xatarlar ta'siridan himoyalashga xizmat qiladi, balki iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Bugungi kunda dunyoning ko'plab rivojlangan

davlatlarida sugʻurta sohasi moliyaviy xizmatlar bozorining eng yirik va faol segmentlaridan biri hisoblanadi.

Oʻzbekistonda ham soʻnggi yillarda sugʻurta sohasining rivojlanishiga alohida eʼtibor qaratilmoqda. Davlat tomonidan bu sohani modernizatsiya qilish, normativ-huquqiy asoslarni takomillashtirish, xususiy sektorni jalb etish va aholining moliyaviy savodxonligini oshirish boʻyicha izchil islohotlar olib borilmoqda. Ayniqsa, 2022–2025 yillarga moʻljallangan milliy rivojlanish strategiyasida sugʻurta bozorini erkinlashtirish, xorijiy investorlar uchun qulay sharoit yaratish va raqobatni kuchaytirish ustuvor yoʻnalishlar sifatida belgilangani bu sohaning istiqbolli yoʻnalishlardan biri ekanini koʻrsatadi.

Sugʻurta tizimining samarali faoliyati mamlakat iqtisodiy barqarorligining kafolati sifatida qaraladi. Chunki har qanday yirik investitsiya, ishlab chiqarish yoki xizmat koʻrsatish faoliyati turli darajadagi xatarlarga duch keladi. Bunday vaziyatda sugʻurta xatarlarni moliyaviy jihatdan yumshatish, yoʻqotishlarning oqibatlarini kamaytirish va iqtisodiy subyektlarga qoʻshimcha kafolatlar berish imkonini yaratadi. Shu sababli sugʻurta sohasi nafaqat iqtisodiy faoliyatni qoʻllab-quvvatlaydi, balki moliyaviy bozorlarning barqaror ishlashi, kapitalning samarali taqsimlanishi va ijtimoiy himoya tizimining mustahkamlanishiga ham xizmat qiladi.

Oʻzbekistonda sugʻurta bozori mustaqillik yillarida shakllanib bordi. Dastlab davlat korxonalari ustuvor rol oʻynagan boʻlsa, keyinchalik xususiy sektorning jalb etilishi bilan bu sohada raqobat muhitining paydo boʻlishi kuzatildi. Ayni paytda mamlakatda bir nechta davlat va xususiy sugʻurta kompaniyalari faoliyat yuritmoqda, ularning baʼzilari hayot sugʻurtasi, boshqalari mol-mulk, transport, sogʻliq va biznes xavf-xatarlarini qamrab olgan turli yoʻnalishlarda xizmat koʻrsatmoqda.

Shunga qaramay, mavjud infratuzilmaning yetarlicha rivojlanmagani, xizmatlar spektrining torligi va aholining past ishonch darajasi bu sohaning keng koʻlamda rivojlanishiga toʻsiq boʻlmoqda. Ayniqsa, qishloq joylarda yoki kichik biznes subyektlari orasida sugʻurta xizmatlarining ommabop emasligi bu tizimni kengaytirish yoʻlida jiddiy muammo sifatida turadi. Boshqa tomondan, sugʻurta madaniyatining shakllanishi, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi va xalqaro tajribaning oʻrganilishi bu sohani tubdan modernizatsiya qilish imkonini beradi.

Ushbu maqolada Oʻzbekistondagi sugʻurta bozorining tarixiy shakllanish jarayoni, bugungi kundagi holati, asosiy muammolar va ularni bartaraf etish boʻyicha mavjud yondashuvlar koʻrib chiqiladi. Shuningdek, bozorning kelajakdagi rivojlanish istiqbollari va xorijiy tajribaga asoslangan takliflar ham tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR SHARHI (ЛИТЕРАТУРНЫЙ ОБЗОР / LITERATURE REVIEW)

Swiss Re Institute. (2023). World Insurance Report. Ushbu xalqaro hisobotda dunyo sugʻurta bozorlari holati, oʻsish tendensiyalari va innovatsion yondashuvlar yoritilgan. Oʻzbekiston sugʻurta sektori uchun xalqaro taqqoslash va rivojlanish yoʻnalishlarini belgilashda muhim manba hisoblanadi.[1]

Jahon banki. (2022). Uzbekistan Financial Sector Assessment. Mazkur hujjatda Oʻzbekiston moliya sektorining holati tahlil qilingan boʻlib, unda sugʻurta bozorining zaif va kuchli jihatlari, islohotlarga ehtiyoj mavjudligi qayd etilgan. Bu manba orqali mamlakatdagi moliyaviy integratsiya darajasi ham oʻrganildi.[2]

Oʻzbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2023). Moliyaviy barqarorlik sharhi. Ushbu rasmiy sharhda milliy sugʻurta bozorining dinamikasi, kompaniyalar faoliyati va tartibga solish mexanizmlari yoritilgan. Maqolada statistik koʻrsatkichlar aynan shu manbadan olindi.[3]

Oʻzbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. (2023). Sugʻurta bozori tahlili. Moliya vazirligining ushbu tahliliy hisobotida sohadagi qonunchilikdagi oʻzgarishlar, yangi xizmat turlari va ularning iqtisodiyotdagi ahamiyati koʻrib chiqilgan. Mahalliy amaliyot uchun asosiy tahliliy manbalardan biridir.[4]

IMF. (2022). Financial Access Survey. Xalqaro Valyuta Jamgʻarmasining ushbu tadqiqoti orqali aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish darajasi, xususan sugʻurta xizmatlariga kirish imkoniyati baholangan. Maqolada aholi ishtiroki va moliyaviy inklyuziya bilan bogʻliq fikrlar ushbu manbaga asoslangan.[5]

Kazakhstan National Bank. (2023). Overview of the Insurance Market. Ushbu hisobot Qozogʻiston sugʻurta bozori misolida Markaziy Osiyo mamlakatlarida bozor qanday rivojlanayotganini koʻrsatadi. Oʻzbekiston bilan mintaqaviy taqqoslashda foydali manba boʻlib xizmat qiladi.[6]

IRDAI (India). (2023). Microinsurance Expansion Report. Hindistonda mikro-sugʻurtaning rivojlanish bosqichlari va aholi qatlamlariga qanday yetkazilayotgani yoritilgan. Ushbu manba orqali Oʻzbekistonda ixtiyoriy va arzon sugʻurta turlarini joriy etish boʻyicha takliflar ishlab chiqildi.[7]

METODOLOGIYA (МЕТОДОЛОГИЯ / METHODOLOGY) Mazkur tadqiqotda Oʻzbekistonda sugʻurta bozorining holatini oʻrganish va uning rivojlanish yoʻnalishlarini aniqlash maqsad qilingan. Bunda tahliliy va solishtirma yondashuvlar asosida ishlashga eʼtibor qaratildi. Asosiy maʼlumotlar Oʻzbekiston Respublikasi Markaziy banki, Moliya vazirligi va xalqaro tashkilotlar (Jahon banki, Swiss Re Institute, IMF) tomonidan taqdim etilgan ochiq statistik hisobotlar va tahliliy materiallar asosida yigʻildi. Tadqiqot davomida statistik koʻrsatkichlar oʻzaro solishtirilib, sugʻurta bozori tarkibi, oʻsish surʼatlari hamda xalqaro tajribaga nisbatan holati tahlil qilindi. Bundan tashqari, dolzarb muammolar va imkoniyatlar aniqlanib, ularni bartaraf etish boʻyicha amaliy takliflar ishlab chiqildi.

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS) O'zbekistonda sug'urta bozori

keyingi yillarda sezilarli o'sishni boshladi, bu esa moliyaviy sektorni diversifikatsiya qilish va aholining moliyaviy himoyasini ta'minlash bo'yicha olib borilayotgan davlat siyosatining samaradorligini ko'rsatadi. Markaziy bank va Moliya vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yil yakuniga kelib respublikadagi sug'urta kompaniyalari tomonidan ko'rsatilgan xizmatlar hajmi 3,6 trillion so'mdan oshdi, bu 2022-yilga nisbatan 40 foizga ko'pdir.

Hozirda mamlakatda faoliyat yuritayotgan sug'urta kompaniyalarining soni 30 dan ortiq, ulardan 21 tasi umumiy sug'urta, 9 tasi hayotni sug'urtalash sohasida xizmat ko'rsatadi. Ushbu kompaniyalar orasida "O'zbekinvest", "Kafolat", "Gross Insurance", "Universal Sug'urta" kabi yetakchi brendlar mavjud bo'lib, ular bozorda katta ulushga ega.

Bozorning segmentatsiyasiga nazar tashlaydigan bo'lsak, eng katta ulush avtomobil (majburiy avtofuqarolik javobgarligi), sog'liqni saqlash va mol-mulkni sug'urtalash xizmatlariga to'g'ri kelmoqda. Masalan, 2023-yilda yig'ilgan sug'urta mukofotlarining 35% transport vositalariga, 27% mol-mulkni sug'urtalashga, 15% esa sog'liqni saqlash sohasiga to'g'ri keldi. Hayotni sug'urtalash esa nisbatan yangi yo'nalish bo'lib, hali keng ommalashmagan, biroq uning ulushi yil sayin oshib bormoqda.

Muammolar:

Ishtirokchilarning kamligi: Sug'urta bozorida faoliyat yuritayotgan kompaniyalar soni kam va ular orasida raqobat sust. Bu esa narxlarning nisbatan yuqoriligi va xizmat sifati bir xilligi bilan bog'liq.

Moliyaviy savodxonlik pastligi: O'zbekiston aholisi orasida sug'urtaning ahamiyati va imkoniyatlari haqida yetarli bilimga ega bo'lmaganlar ko'pchilikni tashkil qiladi. 2023-yilda o'tkazilgan so'rovnomalarga ko'ra, aholining atigi 18 foizi o'zini moliyaviy jihatdan "xavfsiz" deb hisoblaydi.

Sug'urta madaniyati yetishmasligi: Ko'p hollarda odamlar faqat majburiy sug'urta turlaridan foydalanishadi, ixtiyoriy sug'urta turlari esa kam talabga ega.

Texnologik orqada qolish: Ko'pgina sug'urta kompaniyalari xizmat ko'rsatishda raqamli texnologiyalardan yetarli darajada foydalanmayapti. Bu esa xizmatlarning tezligi va qulayligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Islohotlar va yutuqlar: O'zbekiston hukumati sug'urta tizimini isloh qilish bo'yicha qator chora-tadbirlarni amalga oshirmoqda. 2022-yilda qabul qilingan "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi yangi qonun asosida bozorni tartibga solish mexanizmlari qayta ko'rib chiqildi. Ushbu qonun:

Sug'urta kompaniyalarining kapitallarini oshirish bo'yicha talablar kiritdi;

Mahsulotlar ro'yxatini kengaytirishga imkon berdi;

Xalqaro kompaniyalar uchun bozorga kirish yo'llarini ochdi.

Shuningdek, Markaziy bank 2023-yilda sug'urta sohasini raqamlashtirish bo'yicha alohida strategiya qabul qildi. Natijada bir nechta kompaniyalar mobil ilova orqali xizmat ko'rsatishni yo'lga qo'ydi, onlayn sug'urta polislarini rasmiylashtirish imkonini yaratildi.

Tendensiyalar va istiqbollar: Ekspertlarning prognozlariga ko'ra, 2025-yilga borib O'zbekiston sug'urta bozorining umumiy hajmi 5 trillion so'mdan oshishi kutilmoqda. Hayotni sug'urtalash, sog'liqni saqlash va qishloq xo'jaligi sug'urtasi sohalari eng tez o'sadigan segmentlar bo'lib qoladi. Shuningdek, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikda ishlab chiqilayotgan mikro-sug'urta dasturlari orqali kam ta'minlangan qatlamlar ham sug'urta xizmatlaridan foydalana boshlashi mumkin.

O'zbekiston sug'urta bozori hali rivojlanayotgan bo'lsa-da, dunyodagi yirik sug'urta bozorlariga qaraganda ko'rsatkichlar ancha past darajada. Masalan, **Jahon banki va Swiss Re Institute ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yil holatiga ko'ra:**

1-jadval

Xalqaro tajriba bilan solishtirish¹

Davlat	Sug'urta mukofotlari (YaIMga nisbatan)	Hayot sug'urtasi ulushi(%)	Axoli ishtirok darajasi(%)
AQSH	11,5%	58%	89%
Germaniya	6,4%	52%	84%
Malayziya	4,3%	41%	62%
Qozog'iston	1,2%	22%	38%
O'zbekiston	0,5%	9%	18%

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki, O'zbekistonda sug'urta mukofotlari YaIMga nisbatan juda past. Bu esa bozor salohiyati hali to'liq ishga solinmaganini anglatadi. Masalan, AQSh yoki Yevropa davlatlarida hayotni sug'urtalash xizmatlari aholining asosiy ehtiyojlaridan biri hisoblanadi, bizda esa bu xizmatlar asosan yirik shaharlarda mavjud.

Qanday o'rganish mumkin?

¹ Swiss Re Institute, World Insurance Report (2023), Jahon banki (World Bank), Qozog'iston va O'zbekistonning markaziy banklari va moliya vazirliklari statistik byulletenlari (2023–2024)

Raqamlashtirish: Janubiy Koreya va Estoniya sug'urta sohasini to'liq raqamlashtirib, xizmatlar tezligi va mijoz ishonchini oshirdi.

Moliyaviy savodxonlik dasturlari: Malayziya va Hindiston sug'urta madaniyatini ommalashtirish uchun davlat maktablaridan boshlab maxsus o'quv dasturlarini joriy qilgan.

Mikro-sug'urta: Hindiston va Filippin kabi mamlakatlarda kam daromadli aholiga mo'ljallangan arzon mikro-sug'urta xizmatlari yaxshi natija bergan.

Infografika (tavsif):

1. Doira diagramma – 2023-yilda O'zbekistonda sug'urta mukofotlari taqsimoti: transport (35%), mol-mulk (27%), sog'liq (15%), hayot (9%), boshqalar (14%).

2. Shtab diagramma – 2019–2024 yillar davomida sug'urta mukofotlari hajmining o'sish grafigi (masalan, 2019: 1,7 trln, 2020: 2,1 trln, 2021: 2,6 trln, 2022: 3 trln, 2023: 3,6 trln, prognoz 2024: 4,2 trln).

3. Jadval – xalqaro solishtirma (yuqorida berilgan).

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION) O'zbekiston sug'urta bozori mustaqillik davrida shakllanib, so'nggi yillarda sezilarli darajada rivojlanmoqda. Bozor hajmi va kompaniyalar soni ortib, sug'urta xizmatlarining turlari kengaymoqda. Ayniqsa, avtomobil, mol-mulk va sog'liqni saqlash sug'urtasi yo'nalishlarida katta o'sish kuzatilmoqda. Shunga qaramay, mamlakat sug'urta bozori global standartlar bilan solishtirganda hali rivojlanish bosqichida ekanligi aniq ko'rinmoqda. Bu holat asosan aholi orasida sug'urta madaniyatining pastligi, moliyaviy savodxonlikning kamligi, shuningdek, raqamli xizmatlarning cheklanganligi bilan izohlanadi.

Hukumat tomonidan qabul qilingan qonun va tartibga solish choralari bozorning barqarorligini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Shuningdek, raqamlashtirish yo'lida boshlangan ishlar xizmat sifatini oshirishga va mijozlarning qulayligini yaxshilashga imkon yaratmoqda. Ammo sug'urta xizmatlaridan kengroq qatlam foydalana olishi uchun yanada samarali strategiyalarni ishlab chiqish zarur.

O'zbekiston sug'urta bozorida mavjud imkoniyatlarni to'liq ishga solish uchun marketing kommunikatsiyalarini kuchaytirish, aholining moliyaviy savodxonligini oshirish, va ayniqsa ixtiyoriy sug'urta turlarini ommalashtirish muhim ahamiyatga ega. Bunday yondashuv sug'urta sektorining iqtisodiy tizimdagi o'rnini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Takliflar

1. Sug'urta madaniyatini oshirish

Davlat va nodavlat tashkilotlar hamkorligida aholining sug'urta xizmatlariga bo'lgan ishonchini oshirish uchun keng qamrovli targ'ibot va o'quv dasturlarini yo'lga qo'yish zarur. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy savodxonlik va sug'urta asoslari bo'yicha o'quv modullarini kiritish maqsadga muvofiq.

2. Raqamli platformalarni rivojlantirish

Sug'urta kompaniyalarining onlayn xizmatlarini kengaytirish, mobil ilovalar va avtomatlashtirilgan tizimlar orqali sug'urta polislarini tez va oson rasmiylashtirish imkoniyatini yaratish muhim. Bu nafaqat mijozlar sonini ko'paytiradi, balki xizmat sifatini ham oshiradi.

3. Sug'urta mahsulotlarini diversifikatsiya qilish

Hayot sug'urtasi, mikro-sug'urta va qishloq xo'jaligi sug'urtasi kabi yangi va ixtiyoriy sug'urta turlarini joriy etish orqali bozorda yangi segmentlarni ochish lozim. Bu kichik biznes va qishloq joylarda yashovchi aholining moliyaviy himoyasini mustahkamlaydi.

4. Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash

Sug'urta kompaniyalarining kapital bazasini kuchaytirish, moliyaviy nazoratni kuchaytirish va xatarlarni boshqarish tizimini takomillashtirish soha barqarorligini oshiradi.

5. Xalqaro tajriba va hamkorlikni kuchaytirish

Xalqaro sug'urta kompaniyalari bilan hamkorlikni kengaytirish, ularning ilg'or texnologiyalarini va boshqaruv tajribasini mamlakatga jalb qilish orqali mahalliy bozorni rivojlantirish mumkin. Shuningdek, xalqaro moliyaviy institutlarning maslahat va moliyaviy yordamidan foydalanish tavsiya etiladi.

6. Sug'urta xizmatlarini ijtimoiy himoya tizimi bilan integratsiya qilish

Sug'urta tizimini ijtimoiy himoya tizimi bilan uyg'unlashtirish orqali aholining zaif qatlamlarini moliyaviy xavfsizligini ta'minlash mumkin. Bu davlat tomonidan ijtimoiy yordam va kafolatlarni ko'paytirishga yordam beradi.

7. Sug'urta sohasida ilmiy-tadqiqot ishlarini rag'batlantirish

Sug'urta risklarini baholash, bozordagi tendensiyalarni tahlil qilish va yangi mahsulotlar yaratish bo'yicha ilmiy ishlarni rivojlantirish uchun universitetlar va tadqiqot markazlari bilan hamkorlikni mustahkamlash kerak.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES)

1. Swiss Re Institute. (2023). World Insurance Report. Zurich: Swiss Re. Bet: 12-25.
2. Jahon Banki. (2022). Uzbekistan Financial Sector Assessment. Tashkent: World Bank Office. Bet: 56-62.
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2023). Moliyaviy barqarorlik sharhi. Toshkent. Bet: 19-28.
4. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. (2023). Sug'urta bozori tahlili. Rasmiy hisobot. Bet: 8-17.
5. IMF. (2022). Financial Access Survey. Washington D.C.: IMF Publishing. Bet: 10-20.

6. Qozog‘iston Respublikasi Markaziy banki. (2023). Sug‘urta bozori holati. Ostona. Bet: 14-26.
7. Hindiston Sug‘urta Regulyator Agentligi (IRDAI). (2023). Microinsurance Expansion Report. New Delhi. Bet: 5-15.
8. World Bank. (2023). Global Financial Inclusion Database. Washington D.C.: World Bank Publications. Bet: 33-47.
9. Estonian Financial Supervision Authority. (2022). Annual Report. Tallinn. Bet: 40-52.
10. Bank Negara Malaysia. (2023). Insurance Development Report. Kuala Lumpur. Bet: 21-33.